

POROZUMĚNÍ OBSAHU POLEMICKÉHO TEXTU U ŽÁKŮ V POLOVINĚ A NA KONCI ZÁKLADNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

THE UNDERSTANDING OF THE POLEMIC TEXT OF PUPILS ON HALFWAY AND ON THE END OF BASIC EDUCATION

Laufková Veronika, Starý Karel

Klíčová slova: čtenářské dovednosti, argumentace, porozumění textu, čtenářská gramotnost, kvalitativní analýza

Key words: reading skills, argumentation, understanding of the text, reading literacy, qualitative analysis

Cílem příspěvku je: a) porovnat výsledky žáků v polovině a na konci základního vzdělávání v oblasti perceptivní dovednosti porozumění obsahu polemického textu; b) porovnat rozdíly v oblasti porozumění polemického textu mezi žáky základních škol a gymnázií v testu čtenářských dovedností v longitudinálním projektu CLoSE; c) identifikovat problematická místa porozumění (tj. kategorizovat žákovské chyby v porozumění polemického textu).

Vycházíme z podobných konceptů jako mezinárodní výzkumy čtenářské gramotnosti (PIRLS, PISA), tj. z pragmatické filozofie, konceptu kostnické recepční školy, strukturalistické školy Doležela (2003), kognitivní lingvistiky (např. Schwarzová, 2009), argumentace v komunikaci (Klein, 2007) a dle Kintschovy a van Dijkovy propoziční teorie, podle níž je text mentálně reprezentován jako hierarchicky uspořádaný systém propozic. Van Dijk a Kintsche (1983) rozlišují v Modelu porozumění textu na základě propozic tři úrovně: povrchovou strukturu textu (text je prezentován pomocí původních lexikálních a strukturálních jednotek explicitně vyjádřených v textu, jedná se tedy o porozumění jednotlivým slovům a slovním spojením z textu a jejich vzájemným vztahům), textovou bázi (soubor propozic, které vyjadřují obsahovou stránku textu; mikroprocesy a makroprocesy) a situační model (integrace obsahu do poznatkové struktury čtenáře pomocí inferencí).

Studie je založena na výsledcích projektu GA ČR Centrum excelence Vztahy mezi dovednostmi, vzděláváním a výsledky na trhu práce: Longitudinální studie (CLoSE). Zde vycházíme z výsledků čtenářských testů. Porovnááme výsledky stejné kohorty žáků v polovině a na konci vzdělávání (rok 2012, resp. 2016), celkem 6000 žáků. Pro kvalitativní analýzu dat a žákovských chyb jsme zvolili otevřené kodování dvou otevřených úloh s nízkou úspěšností řešení a analyzovali je v softwaru MAXQDA. Kvalitativní data lze kvantifikovat a porovnávat (žáci 6. a 9. roč.; žáci ZŠ a gymnázií, teorie přidané hodnoty atd.).

Právě polemický text poukazuje na výrazné rozdíly mezi žáky základních škol a gymnázií. Žáci (zejména základních škol) nebyli schopni rozlišit, zda odpověď na otázku mají hledat v textu, či mimo něj. Poukazuje to na neporozumění na úrovni situačního modelu textu, žáci neumí nalézt souvislost mezi textem a skutečnostmi, které v textu nejsou obsaženy, a nepoužívají vhodné čtenářské strategie pro práci s textem, zejména polemického charakteru. V dalších typech textu nebyli rozdíly mezi žáky tak výrazné.

Abstract: In our text we provide a quantitative data and qualitative analysis of data from a reading skills test. We obtained the data by means of the Czech longitudinal CLoSE project involving the testing of about 6000 pupils in 2012 and 2016. We focused on the perceptive skill in the understanding of the content of a polemic text among pupils in the 6th year of basic school and the first year of 8-year secondary grammar school and in 9th year of basic school and pertinent years of grammar school. Our study was intended to identify the fields in which Czech pupils were weak and to look for possible causes. One of the main findings is that pupils of basic school had mainly problems in distinguishing whether whether they had to find the answer to the question, in finding of the link between the text and the facts that are not contained in the text.

Literatura/References:

- Doležel, L. (2003). *Heterocosmica*. Praha: Karolinum Iser, W. (2001). *Apelová struktura textů*. In *Čtenář jako výzva. Výbor z prací kostnické recepční estetiky* (s. 39–61). Brno: Host.
- Fernández, E. M., & Cairns Smith, H. (2014). *Základy psycholingvistiky*. Praha: Karolinum.
- Kintsch, E., & Kintsch, W. (1996). *Learning from Text*. In E. de Corte & F. Weinert (Eds.), *International Encyclopedia of Developmental and Instructional Psychology* (s. 519–524). Oxford: Pergamon.
- Kirsch, I., de Jong, J., Lafontaine, D., McQueen, J., Mendelovits, J., & Monseur, Ch. (2002). *Reading for change. Performance and engagement across countries*. OECD.
- Klein, O. (2007). *Argumentace v komunikaci*. Praha: Filozofická fakulta.
- Schwarzová, M. (2009). *Úvod do kognitivní lingvistiky*. Praha: Dauphin.
- Van Dijk, T. A., & Kintsch, W. (1983). *Strategies of Discourse Comprehension*. New York: Academic Press.